

Димитри Оболенски: ВИЗАНТИСКИОТ КОМОНВЕЛТ: Источна Европа 500-1453, Слово, Скопје 2002, 423

„Византискиот комонвелт“, едно од најпознатите дела од областа на византологијата конечно може да се најде во превод и на македонски јазик. Авторот на делото, оксфордскиот почесен професор Димитри Оболенски, е истакнат истражувач на врските меѓу Византија и словенските народи. И оваа книга е создадена во тој контекст. Во 11 глави и повеќе подглави Оболенски се обидува да го прикаже влијанието на византиската цивилизација врз словенските народи, начинот на кој Словените ги примале тие влијанија и нивната вечна вкоренетост во словенскиот свет. Во прилог на тоа, во книгата се сместени и 10 мапи и опширна библиографија, во која се на-

ведени голем број дела со кои авторот се консултирал, а кои се корисни и за понатамошни истражувања. На самиот крај се наоѓа белешка за авторот.

Во воведот, Оболенски се обидува на јасен начин да ја прикаже темата која ја обработува во оваа книга, како и идеите кои го инспирирале да ја создаде тезата за византискиот комонвелт. Во врска со тоа авторот пишува: „Верувам дека византиското наследство на овие источноевропски земји било толку значајна компонента во нивната средновековна традиција, така што тој факт, во некоја смисла, го оправдува стојалиштето дека тие народи сочинувале една единствена меѓународна заедница.“ На кој начин овие две, во прво време, мошне различни култури ќе успеат да живеат во симбиоза толку векови? Како била создадена таа симбиоза и кои се нејзините карактеристики?

Поставувањето на темата започнува со сериозно разгледување на географските специфичности на Балканскиот Полуостров и на Источна Европа, со цел да се стекне појасна претстава за движењето на луѓето, производите и идеите преку овие простори. Притоа, авторот преку одлични примери покажува како географската позиција може да влијае врз политичкиот, економскиот и културниот развој на една заедница. Анализирањето на просторот на Источна Европа, посебно на Балканот, претставува вовед во сериозното проучување на заедничката историја на Византија и сло-

венските народи. Оболенски со посебна уметност пишува за првите контакти меѓу Словените и Византиското царство, во тоа време носители на дијаметрално различни култури. Тој го следи доселувањето на Словените на Балканот, нивниот развој, создавањето на првите „варварски“ држави на територијата на некогашните византиски владенија на Балканот. Интересно, ова време на политичко слабеење на византиската моќ, всушност претставува време на јакнење на византиските културни влијанија. Од пресудно значење за византиската и историјата на словенските народи се процесите што следеле потоа. Имено, по вакуумот во византиската управа на Балканот (VII-VIII век) следи периодот на обнова на византиската власт (IX век), по што ќе започне експлозијата на византиската политичка, но и културна надмоќ на Балканот. „Деветтиот век бил пресвртница во историјата на Балканот“ - пишува Оболенски за овој период обележан со влегувањето на јужните Словени во политичката и културната орбита на Византија. Во тој момент ќе започне раѓањето на она што ќе се нарече византиски комонвелт.

Поимот „византиски комонвелт“, сам по себе, не подразбира секогаш и истовестност на идеите и активностите на различните фактори кои учествуваат во неговото создавање. Голем проблем претставувале васеленските тежненија на Византија и копнежот на нејзините сателити кон независност. Затоа и односот на земјите на византискиот комонвелт кон Византија бил сложен и имал двојна природа. Но, токму во врска со тоа, авторот пишува: „...привлечноста и одбивноста повремено се наоѓале во пот-

полна рамнотежа“. Понекогаш било можно на влијанието на византиската култура и византиските институции јужнословенските народи да им се спротивстават со истото оружје со кое Византија ја ширела својата хегемонија. Како пример за тоа авторот го смета движењето на богомилите.

Покрај Јужните Словени, во византискиот комонвелт, авторот ги вклучува и словенските народи кои живееле во Средна и Источна Европа. Но, сепак нагласува дека византиското влијание кај некои од нив, поради најразлични причини, не се задржало толку долго. Во врска со ширењето на византиското влијание кај Словените од средна Европа, посебно место во делото е посветено на мисијата на солунските браќа Кирил и Методиј. Во полза на тезата за византискиот комонвелт оваа мисија е особено важна и затоа што ја покажува византиската подготвеност да ги прими негрчките јазици во заедницата на светите литургиски јазици. За разлика од Цариградската, Римската црква во средниот век на целиот западен христијански свет му го наметнала латинскиот јазик. Од аспект на црковното влијание, карактеристичен е случајот со Унгарија, која и покрај својата формална припадност на латинското христијанство, во текот на двесте и педесет години била дел од византискиот комонвелт. Во врска со византиското влијание во Источна Европа може да се издвојат два периоди. Во првиот период (до крајот на X век) спаѓаат односите на Византија со разните турскотатарски народи (Прабугарите, Хазарите, Печенезите и др.). Но, византиските интереси во овој случај се сведувале само на одржување на рамнотежа на силите во

црноморските степи и во овој случај не може да се зборува за византиски комонвелт. Сосема поинакви биле односите на Византија со Русите, особено по нивната христијанизација со која на византискиот комонвелт му се приклучила територија поголема и од самата Византија. Овој период (од XI до XV век) бил исполнет со интензивни културни врски меѓу Византија и источните Словени. Византиското наследство во Русија ќе биде толку големо што по падот на Цариград во Русија ќе се развие теоријата за Москва како „Третиот Рим“, т.е. за Русија како продолжение на Византија.

Во врска со идејата за византискиот комонвелт, особено во културолошка смисла, авторот во посебни поглавја ги разгледува факторите на ширењето на културата (религијата, правото, книжевноста, уметноста). Тоа се силите кои го создале комонвелтот и кои ги држеле во целина неговите различни делови. Токму во областа на културата најјасно се согледува природата на овој комонвелт, кој нашол одраз и во политичките сфаќања. Така, теоријата на средновековниот византиски комонвелт, како што вели Оболенски, најсоодветно е поставена во доктрината за универзалното византиско царство со кое владее василевсот, наследник на

Константин и божји намесник на земјата, врховен законодавец на христијанскиот свет, чија власт се простираше, барем во духовна смисла, над сите христијански владетели и народи.

Делото „Византискиот комонвелт“ од Димитри Оболенски, кое всушност се занимава со феноменот на судир и спој на цивилизации, претставува важен придонес за целокупната светска историографија. Преку примерот на Византија и источна Европа, Оболенски покажува како во одделни сфери од животот може да дојде до потполно усогласување на некои спротивставени модели. Разгледувајќи ја историјата на народите кои живееле на територијата на византискиот комонвелт, за нас особено интересна може да биде улогата која авторот ѝ ја дава на Македонија во рамките на процесот на ширење на византиската цивилизација и нејзиното испреплетување со цивилизацијата на словенските народи. Оттаму, сметам дека ова дело со своето повеќекратно значење ќе ги задоволи интересите и на научните кругови и на пошироката читателска публика во Македонија.

Дарко СТОЈАНОВ